

FILOZOFIA JE ... FILOZOFIA

MARIANNA ORAVCOVÁ, Filozofický ústav SAV, Bratislava

221 C „Mohol by som Sokrata chváliť ešte pre mnohé iné a podivuhodné veci. Vzhľadom na činy ostatných mohlo by sa aj o niekom inom povedať niečo podobné, ale to, že sa neponáša na nikoho, ani z dávných, ani z terajších, to si zasluhuje veľký obdiv. Totiž s mužom, ako bol Achilles, mohol by niekto porovnať Brasida aj iných, s mužom, ako bol Perikles, Nestora aj Antenora – sú však aj iní – a takisto by niekto mohol

D porovnávať aj ostatných. Ale takého zvláštneho človeka ako je on i jeho reči, by ani približne nikto nenašiel, ani medzi terajšími, ani medzi dávnymi ľuďmi, iba ak by niekto porovnával jeho samého i jeho reči, ako som to urobil ja, nie s niekým z ľudí, ale so silnými a satyrami.

Na začiatku som zabudol spomenúť, že aj jeho reči sa veľmi

E podobajú soškám silénov, ktoré môžeme otvoriť. Keby niekto chcel počúvať Sokratove reči, najprv by sa mu zdali veľmi smiešne. Sú navonok zahalené slovami a vetami ako nejakou kožou bujného satyra. Hovorí totiž o osloch, o akýchsi kováčoch, o obuvníkoch a garbiaroch a zdá sa, že ustavične opakuje tými istými výrazmi to isté, takže každý neskúsený a neznalý

222 A človek by sa týmto rečiam vysmial. Keď ich však niekto uvidí otvorené a vnikne do ich vnútra, zistí najprv, že jediné zo všetkých rečí skrývajú v sebe hlboký zmysel, a potom, že sú predovšetkým božské, obsahujú najviac obrazov cnosti a ich cieľom je väčšinou, ba skôr všetko to, na čo má pozeráť človek, ktorý sa chce stať krásnym a dobrým.

Pre toto, muži, chválim Sokrata.

PLATÓN: *Symposion*

Takto nepriamo, neurčito, no zároveň naznačujúc osobitosť a mimoriadnosť chváli Alkibiades v rozhovore na hostine filozofa Sokrata. Nejde však len o obdiv a chválu. Ústami Alkibiada zaznieva charakteristika osoby filozofa – človeka, ktorý je ťažko porovnateľný s inými ľuďmi, a jeho práce – filozofie, ktorá sa vymyká zaradeniu medzi ostatné ľudské činnosti. Pôsobenie filozofa sa mu javí skôr podobné pôsobeniu daimonov, nositeľov nadprirodzenej sily.

To, že filozofia je osobitá, že má zvláštne, nezastupiteľné miesto, sa zdôrazňuje odvtedy takmer 2500 rokov. Vedeli by sme však aj my, v čom táto osobitosť spočíva?

Odpoveď, ktorú sme donedávna počúvali: „Filozofia je veda o najvšeobecnejších zákonitostiach prírody, spoločnosti a myslenia“, je azda zo všetkých možných odpovedí najzavádzajúcejšia. Filozofia *nie* je veda. Filozofia neobjavuje, neverifikuje poznatky, nie je vždy ani systémom poznatkov. Má síce vlastnú metódu (a niektoré filozofické smery si ju dokonca vypracovali s pohľadom a ohľadom na vedu), ale metódu má každá ľudská činnosť. A má aj svoje dejiny, dokonca môže byť hrdá, že sú to najdlhšie dejiny – v každom prípade dlhšie ako dejiny ktorejkoľvek inej vednej disciplíny. Ale práve dejiny filozofie ukazujú, že filozofia nerieši stále nové a nové problémy a nepostupuje pritom lineárne, vzostupne ako veda, ale svoj pohľad na svoje problémy pridáva v podobe nepravdivých koncentrických kruhov, ktoré sa okolo svojho streda – problému vrstvia ako letokruhy mocejujúceho stromu. Vo

filozofii pribúda „riešení“, nie problémov. Znamená to mimochodom tiež, že človek, jeho podstata sa nijako radikálne nemení. A tiež to, že okrem objavovania a vynálezenia, okrem riešenia každodenných problémov si človek neustále kladie niektoré otázky, ukazuje sa, že vlastne neustále tie isté, a nenachádza na ne definitívne odpovede. Neustáva však v tomto úsilí a tak, pokiaľ ide o poznanie – či už dimenzií celku, alebo hlbín vlastného ja –, filozof znova nachádza problém ako pod úpäťm kopca opustenú Sisyfovu skalú a znova sa vydáva na strastiplnú cestu k vrcholu, aby z nej takpovediac vydal svoj počet.

Toto všetko má dôsledky, ktoré treba rešpektovať. Filozofia v raných dielach toho, či v neskorých dielach onoho filozofa neskrýva hotové, definitívne riešenia či aspoň „zlaté kľúčiky“, dostupné pre vyvolencov, ktoré otvoria cestu k Poslednému Slovu, hoci ani filozofia sa vždy neubránila tejto večnej, detskej túžbe ľudstva skrátiť si cestu k poznaniu. A filozofia nie je ani metóda riešenia vlastných, osobných problémov vtedy, keď ostatné spôsoby zlyhávajú.

Byť filozofom – to v svojej podstate nebola a ani nie je – v rozpore s bežným vedomím – profesia medzi ostatnými, jedna z mnohých v oblasti vedy. Azda je v svojej doméne – v oblasti myšlienok – do istej miery porovnateľná so statusom tvorcu či umelca, ktorý tvorí z vnútorného popudu a vytvára krásu predovšetkým pre krásu a až potom pre iné, ďalšie ciele. Filozof nie je ani pedagóg vo vlastnom slova zmysle. Nie vždy si to uvedomujú aj učitelia, šíritelia, kronikári a historici filozofie a sami seba chápu zavádzajúco, keď sa študentom pokúšajú odovzdať sumu poznatkov, informácií a údajov namiesto reflexií, pohľadov, zasväteného hľadania.

Čo teda filozofii zostáva? Zdá sa, ako by to bol akýsi úzky, i keď veľavravný a sľubný priestor. Pomerne presne ho však pre náš kultúrny priestor vystihli už starí Gréci.

Osobitosť postupu – múdrosť klásť vhodné otázky na objasnenie pravdy.

20 C Tu by azda mohol niekto z vás namietnuť: „Nuž, Sokrates, čo vlastne robíš? Kde majú pôvod tieto ohováračky? Ved' zaiste nevznikla o tebe taká povest' a reči preto, že si nerobil nič zvláštnejšie ako ostatní, ak si skutočne nerobil nič iné ako

D väčšina ľudí. Povedz nám teda, ako je to, aby sme nesúdili o tebe nerozvážne.“ Myslím, že v tom má rečník pravdu, a ja sa vám pokúšim vysvetliť, čo to asi je, čo mi urobilo také meno i ohováranie. Nože počúvajte! Hádám niektorí z vás budú mať dojem, že žartujem; ale ubezpečujem vás, že vám budem hovoriť číru pravdu. Ja som totiž, občania aténski, nedostal toto meno pre nič iné než pre akúsi múdrosť. Pre akú múdrosť? Možno pre tú pravú ľudskú múdrosť: lebo v skutočnosti sa

E zdá, že touto múdrosťou som múdry. Tí však, o ktorých som práve hovoril, sú možno múdri akousi vyššou múdrosťou, než je ľudská, inak neviem, ako ju mám nazvať. Ja ju totiž nepoznám, ale kto tvrdí, že ju poznám, klame a hovorí to len preto, aby ma ohováral. Neprerušuje ma šomranie, občania aténski, ani vtedy, ak vzbudím u vás dojem, že hovorím príliš sebadovode; lebo nebudú to moje slová, čo tu poviem, ale uvediem vám hodnovemého pôvodcu tohto výroku. Ako svedka mojej múdrosťi, ak je vôbec nejaká, vám uvediem boha

21 A z veštiarne v Delfách. Iste poznáte Chairefonta. Bol mojím druhom od mladosti, tak ako väčšina z vás, odišiel do vyhnanstva, ktoré dobre poznáte, a spolu s vami sa vrátil. Viete tiež, aký bol Chairefon, aký ohnivý, do čohokoľvek sa dal. A keď raz prišiel do Delf, odvážil sa opýtať veštiarne – a ako hovorím, vypočujte ma v tichosti – opýtal sa, či je niekto odo mňa múdrejší. Pýta odpovedala, že nikto nie je múdrejší. A toto vám dosvedčí jeho brat, ktorý je tu prítomný, pretože Chairefon je už mŕtvu.

B Nuž, pozrite, prečo to hovorím; chcem vás totiž poučiť, odkiaľ sa vzala moja zlá povest'. Keď som to totiž počul, uvažoval som takto: „Čo tým asi myslí boh a akú asi hádanku dáva? Ved' ani trochu si neuvedomujem, že som múdry; čo teda tým asi myslí, keď hovorí, že som

najmúdrejší? Iste neklame, lebo to uňho nie je možné.“ A dlho som si nebol istý, čo má na mysli: potom som sa veľmi ľažko odhodlal vypátrať význam

C veštby asi takýmto spôsobom. Išiel som k jednému z tých, čo sa zdali múdrymi, aby som alebo tu, alebo nikde usvedčil veštiareň z nepravdy a dokázal jej to výrokom: „Tento je múdrejší odo mňa, ty si to však tvrdila o mne.“ Keď som ho teda skúmal – menom ho nemusím uvádzať, ale bol to jeden z politikov, u ktorého som niečo také skúsil, občania aténski, keď som ho skúmal a s ním sa zhováral – mal som dojem, že sa síce tento muž zdá múdry mnohým, ale najmä sebe, že však

D ním nie je; a potom som sa pokúsil dokázať mu, že si síce myslí, že je múdry, ale že ním nie je. Tým som si znepriatelil aj jeho, aj mnohých z prítomných. Odchádzajúc uvažoval som v duchu, že som od tohto človeka múdrejší; zaiste ani jeden z nás nič nevie dokonale, tento si však myslí, že niečo vie, aj keď nič nevie, ja však tak ako skutočne nič neviem, ani si nenamýšľam, že čosi viem. Zdá sa teda, že som od neho trochu múdrejší práve preto, lebo si o tom, čo neviem, ani nenamýšľam, že to

E viem. Odtiaľto som išiel k jednému z tých, ktorí sa zdali múdrejšími než onen, a prišiel som k tomu istému názoru, a tak som si znepriatelil aj tamtoho, aj mnohých iných.

Potom som už išiel rad-radom a so zámutkom a strachom som pozoroval, že ma znenávideli, no predsa som pokladal za potrebné nadovšetko si vážiť boží výrok; že teda, skúmajúc zmysel veštby, musím ísť ku všetkým tým, o ktorých sa zdá, že

22 A niečo vedia. A na môj veru, občania aténski – musím vám totiž povedať pravdu – naobuďol som asi takúto skúsenosť: keď som skúmal ľudí v zmysle veštby, zdalo sa mi, že práve tí, čo najväčšmi vynikali slávou, majú skoro najväčšie nedostatky a že tí, čo sa zdali horšími, sú spôsobilejší rozumne myslieť. Musím vám teda opísať svoje putovanie a to, že som robil akoby nejakú ťažkú prácu, aby sa mi veštba stala celkom nevyvrátiiteľnou. – Od politikov som totiž šiel k básnikom, a to k básnikom tragédií a dityrambov, ako aj k ostatným, aby

B som sa tu priamo pri čine usvedčil, že viem menej ako oni. Preberal som teda ich básne, ktoré sa mi zdali veľmi starostlivo spracované, a pypytoval som sa ich, čo chcú nimi povedať, aby som sa zároveň od nich aj niečo naučil. Hanbím sa vám však povedať pravdu, občania, ale povedať ju predsa treba. Lebo takrečeno všetci, čo tam boli prítomní, lepšie vedeli hovoriť o básnických výtvoroch než básnici sami. Teda v krátkom čase som sa aj o básnikoch dozvedel, že to, čo básnia, netvoría

C vedomou tvorivou silou, ale na základe akéhosi prirodzeného nadania a vo vytřížení ako proroci a vešci; lebo aj oni hovoria mnoho krásnych vecí, ale ničomu z toho, čo hovoria, nerozumejú. Zdalo sa mi, že je to tak aj s básnikmi, a zároveň som spozoroval, že sa pre svoju básnickú činnosť pokladajú za najmúdrejších ľudí aj v tých veciach, v ktorých nie sú. Odišiel som aj odtiaľto v presvedčení, že vynikám nad nimi tou istou vecou, ktorou aj nad politikmi.

Nakoniec som sa pobral k remeselníkum; o sebe som totiž

D vedel, že takmer nič neviem, o nich som však vedel, že nájdem u nich mnoho krásnych vedomostí. A v tom som sa nesklamal, lebo vedeli, čo som ja nevedel, a preto boli v tomto odo mňa múdrejší. Ale, občania aténski, zdalo sa mi, že aj dobrí remeselníci majú tú istú chybu ako básnici; keďže každý krásne robil svoje remeslo, myslel si, že aj v ostatných najdôležitejších veciach je najmúdrejší, a táto ich namyslenosť zatienila onu

E múdrosť; preto som sa kvôli veštbe opýtal sám seba, či by som si radšej volil ostať taký, aký som, a nebyť ani múdry ich múdrosťou, ani nevedomy ich nevedomosťou, či mať oboje, čo oni majú. Odpovedal som teda sebe i veštbe, že mi je užitočné zostať taký, aký som.

Teda z tohto skúmania mi, občania aténski, vyrástli mnohé

23 A nepriateľstvá, a to veľmi trpké a nebezpečné, a z nich mnoho ohováračiek, aj to, že mám toto meno, totiž, že som mudrc; lebo prítomní sa vždy domnievajú, že som múdry v tom, v čom dokážem nepravdu inému. Zdá sa však, občania, že skutočne múdry je len boh a že v tej veštbe hovorí práve to, akú malú cenu má ľudská múdrosť, ba skôr nijakú. A zdá sa, že to

B nehovori o samom Sokratovi, ale len tak používa moje meno, uvádzajúc ma ako príklad, akoby povedal: „Ten z vás, ľudia, je najmúdrejší, kto ako Sokrates spoznal, že jeho múdrosť skutočne nemá nijakú cenu.“ Preto chodím ešte aj teraz podľa božieho pokynu, pátram a skúmam každého z občanov i cudzincov, o ktorom si myslím, že je múdry. A keď sa mi ním nezdá, pomáhajúc bohu, dokazujem, že nie je múdry. A pre toto zamestnanie nemám kedy robiť ničो užitočné ani pre štát, ani pre svoju rodinu, a pre túto službu bohu žijem, ako všetci

C vidíte, vo veľkej chudobe.

PLATÓN: Obrana Sokratova

Toto je teda ten priestor, v ktorom sa pohybuje filozof.

Múdrosť však možno prejavíť rozličnými spôsobmi a možno k nej mať rozličný vzťah. Možno ju inštrumentálne uplatňovať ako každú inú ľudskú schopnosť, možno ju ponúkať ako trhový hodnotu, možno sa ňou zaoberať v čistej podobe pre radosť z poznania, možno ju zúšľachtovať v kritickej a reflektovanej podobe, ktorá zároveň zaväzuje k morálnym postojom. V tejto poslednej podobe, ako v modelovej podobe dokladá Sokratov osud, filozofia je poslaním. A spojenie poznávacieho a mravného rozmeru je najvlastnejším určením filozofie. Podľa neho ako filozof pôsobí človek z vnútorného popudu, nezištne, slúžiac ostatným vďaka nezávislej múdrosti pre múdrosť; uplatňovaním myslenia v nezastupiteľnej rovine, na ktorej sa na otázky, ako riešiť jednotlivé prípady, odpovedá pohľadom na rádovo vyššie typy prípadov, obracajúc pohľad pozemšťana striedavo ku hviezdám, aby mu ukázal poriadok univerza, ktorého je časťou, alebo do hĺbín jeho vlastného vnútra, ktoré tvoria náš ľudský svet. Vedie ho nezištne rozsvetovanie svetla rozumu tam, kde dovtedy ľudom stačila svieca každodennosti. Nenárokuje si na všeobecnú praktickú použiteľnosť svojho pôsobenia tak, ako vedec uplatňuje poznatky vedy; netuži po obdive, ktorý vyvolávajú objavy, nechce sa ani páčiť ako umelecké dielo, ale pomenúva, prihovára sa, napomína, kladie otázky, problematizuje to, čo ostatní nevšímavo prechádzajú; nenesie však zodpovednosť za to, či niekto, riadiac sa týmto poznaním, bude konať správne, alebo nie; vyvoláva najskôr údiv.

Filozofia – pravá, nezištná, intelektuálna láska.

31 A Ako takého ma asi boh pridelil obci; preto neprestávam každého z vás povzbudzovať, presviedčať a karhať po celý deň, všade si prisadajúc. Druhého takého tak ľahko neobjavíte, občania, ale ak ma poslúchnete, ušetríte ma; možno však, že by ste sa veľmi namrznú, ako ľudia zobudení z driemot, na mňa zahnali a ľahko ma usmrtili, veriac Anytovi, a potom by ste zvyšok života prespali, keby vám boh, ktorý sa o vás stará, neposlal

B niekoho iného. Ale že práve mňa dal boh štátu, mohli by ste poznať aj z tohto: veď sa to nepodobá konaniu ostatných ľudí, že ja po toľké roky zanedbávam všetky svoje súkromné veci, trpím ich zanedbávanie a stále sa zaoberám vašimi vecami, každého súkromne navštevujem ako otec alebo starší brat a presviedčam ho, aby sa staral o svoje zdokonalenie. A keby som mal z toho nejaký úžitok a nabádal by som k tomu za odmenu, malo by to nejaký dôvod; teraz však aj sami vidíte, že moji žalobcovia, hoci ma takto nehanebne zo všetkého obviňujú, neboli schopní vo svojej nehanebnosti zísť tak ďaleko,

C aby uviedli svedka na to, že som si niekedy vymáhal alebo žiadal odmenu. Myslím totiž, že na potvrdenie svojej pravdy uvádzam dostatočného svedka, svoju chudobu.

Azda by sa mohlo zdať čudným, že ja naozaj iba súkromne takto obchádzam, radím a namáham sa, ale verejne sa neodvážim vystúpiť pred váš ľud a radíť štátu. Príčinou toho je okolnosť, o ktorej ste ma často počuli hovoriť pri rozličných príležitostiach,

D že totiž mám v sebe čosi božské a daimonské, čo aj Meletos uviedol v žalobe, robiac si z toho posmech. Vo mne je to už od detstva, akýsi hlas, ktorý keď sa ozve, vždy ma odvracia

od toho, čo zamýšľam robiť, nikdy ma však k ničomu nenabáda. Práve toto mi zabraňuje zaoberať sa politikou a zdá sa, že mi to zabraňuje celkom správne, lebo vedzte, občania aténski, že by som bol už dávno zahynul, keby som sa bol

E pokúsil zaoberať sa politickou činnosťou, a nebol by som býval v ničom užitočný ani vám, ani sebe. A nepohoršujte sa nado mnou, keď hovorím pravdu; lebo niet človeka, ktorý by ostal nažive, keby sa vám alebo inému množstvu naozaj postavil na odpor a zabraňoval, aby sa v štáte dialo mnoho nespravodlivých a nezákonných vecí; pre človeka však, ktorý chce naozaj

32 A bojovať za právo a ostat' čo len na krátky čas nažive, je nevyhnutné, aby žil ako súkromník a nebol verejne činný.

29 D Mám vás, občania aténski, úprimne rád, ale radšej poslúchnem boha než vás, a uistujem vás, že dokiaľ budem dýchať a mať silu, neprestanem filozofovať a povzbudzovať vás i napomínať, s kýmkoľvek z vás sa kedy stretnem, vykladajúc, ako mám vo zvyku: „Ty, šľachetný muž, Aténčan, občan z obce najväčšej a preslávenej múdrosťou i silou, nehanbiš sa starať

E len o to, mať čo najviac peňazí, slávy a pocty, ale o rozum, pravdu a dušu, aby bola čo najlepšia, nedbáš a nestaráš sa?“ A ak to bude niekto z vás popierať a tvrdiť, že sa stará, neprepustím ho hneď ani neodídem, ale sa ho budem vypytovať, skúmať ho a vyšetrovať, a ak sa mi zazdá, že nedosiahol

30 A dokonalosť, ale to len hovorí, budem mu vyčítať, že si veľmi málo váži najväčnejšie veci, ale väčšmi horšie. Takto to urobím s mladším i starším, s kýmkoľvek sa stretnem, s cudzincom i s občanom, ale častejšie s občanmi, pretože ste mi bližší rodom. To mi totiž prikazuje boh, vedzte, a ja si myslím, že ste ešte v štáte nemali väčšieho dobra, než je moja služba zasvätená bohu. Chodím totiž po meste a nerobím pritom nič iné, len presviedčam mladých i starých, aby sa predovšetkým a tak

B usilovne nestarali ani o telo, ani o peniaze ako o dušu, aby bola čo najlepšia, a hlásam: „Cnosť nevznikla z bohatstva, ale z cnosti bohatstvo i všetko ostatné dobro pre ľudí v súkromnom i verejnom živote!“

33 A Ja som však bol, ako sa ukáže, po celý svoj život taký, aj na verejnosti, aj v súkromí, že som nikdy nikomu v ničom neustúpil proti právu, a to najmä nikomu z tých, o ktorých moji osočovatelia hovoria, že sú mojimi žiakmi. No ja som nikdy nikomu nebol učiteľom; ak však niekto, či už mladý alebo starý, chcel počúvať, ak hovorím a konám svoje povinnosti, nikdy by som to nikomu neodoprel a nerobím to tak,

B že by som vykladal iba vtedy, keď za to dostanem peniaze, a inak nie, ale rovnako odpovedám na otázky bohatému i chudobnému, keď chce niekto odpovedať a počúvať to, čo hovorím. Nebolo by však spravodlivé, aby som ja niesol zodpovednosť za to, či sa z nich niekto stane poriadnym alebo nie, pretože som nikdy nikomu nesľúbil nijaké učenie, ani som nikdy neučil. Ak teda niekto tvrdí, že sa niekedy súkromne odo mňa niečo naučil alebo počul, čo nepočuli ostatní, vedzte, že nehovorí pravdu.

Ale prečo sa teda niektorí radi a dlho zdržiavajú v mojej

C spoločnosti? Počuli ste to, občania aténski, ja som vám povedal čistú pravdu; pretože s radosťou počúvajú, keď skúmam tých, čo si namýšľajú, že sú múdri, ale nie sú. To je totiž veľmi zábavné. Mne túto činnosť, ako hovorím, prikázal boh aj veštiami, aj snami, aj všemožným spôsobom, akým občas aj niektorá iná božia vôľa nariadi človeku niečo robiť. Toto je, občania aténski, pravda a ľahko sa dá dokázať.

PLATÓN: Obrana Sokratova

Vo fylogenetickej skúsenosti ľudstva sa ako vedecké profilovalo to poznanie, ktoré sa riadi presnými kritériami, pracuje s kategóriami ako presnosť, overiteľnosť, skúsenosť, pozorovanie, zhromažďuje overené dáta, systematizuje, dáva odpovede na otázky, ktoré kladie praktický život, hoci všetky základné disciplíny vedy sa zrodili z odpovedí na otázky, ktoré položila kedysi dávno filozofia.

Filozofia sama však takto primárne nepostupuje. Keď analyzovala, rozčleňovala to, čo pre bežné vedomie vystupovalo celkom samozrejme ako prirodzený celok, odlišovala a pomenúvala jeho zložky, ktoré tým začínali pre človeka jestvovať. Suverénom v tomto človekom vytvorenom svete sa stával rozum, ktorý ho prostredníctvom kategórií štrukturuje a usporadúva do systému. Keď filozofia syntetizuje, tvorí zakaždým nanovo obraz obvykle celého univerza, a preto vždy iný, ale čo najkoherentnejší obraz, a interpretuje ho tiež zakaždým nanovo. A práve u Sokrata sa otvára brána do kategoriálneho sveta.

Keď Sokrates o sebe hovorí ako o filozofovi a o svojom pôsobení ako o filozofii, opisuje svoje konanie v protiklade k inému spôsobu filozofovania – sofistickému. Voči sofizmu bol Platón veľmi kritický najmä pre jeho morálny relativizmus, ale aj gnozeologický subjektivismus, a aj vcelku sa k nemu staval odmietavo. Praktická účelovosť sofistického dokazovania, rétorická zdatnosť a schopnosť „slabší dôvod urobiť silnejším“ znamená totiž celkom iné chápanie múdrosti, ako je sokratovské.

Ale obidva predznamenávajú rozdielne orientácie filozofie, v ktorých – i keď neskôr, prirodzene, prešli mnohými zmenami – tieto určenia filozofie pretrvávajú.

231 D ... a počas tejto prestávky považujeme, v koľkých podobách sa nám sofista ukázal. Najprv, zdá sa mi, sme ho našli ako lovca mladých a bohatých ľudí, od ktorých si dáva platiť.

TEAITETOS: Áno.

HOSTĽ: Po druhé, ako nejakého obchodníka s náukami pre dušu.

TEAITETOS: Tak veru.

HOSTĽ: Po tretie, neukázal sa ako kupec s práve menovaným tovarom?

TEAITETOS: Áno, a po štvrté, ako človek, ktorý sám vyrába tieto náuky a predáva ich ďalej.

HOSTĽ: To si správne pripomenul. Na piate sa pokúsím sám

E rozpamätať; je to akýsi preborník v rečiach, ktorý si vyhradil eristické umenie.

TEAITETOS: Áno, je.

HOSTĽ: To šieste je veru spomé, predsa však sme uznali a pripustili, že práve on očisťuje duše od mienok, ktoré jej prekážajú v učení.

TEAITETOS: Áno, celkom iste.

232 A HOSTĽ: Keď sa niekto javí ako znalec v mnohých oblastiach, ale je oslovovaný menom len jedného jediného umenia, tento zjav nemôže byť zdravý. Je však jasné, že kto takto nazerá na niektoré umenie, nemôže v ňom nájsť to, čo majú na zreteli všetky tieto vedomosti, a preto aj nazýva toho, kto tie vedomosti má, mnohými menami namiesto jedným menom. Neuvedomuješ si to?

TEAITETOS: Zdá sa, že je to pravdepodobne tak.

B HOSTĽ: Aspoň to teraz pri skúmaní nenechajme zo samej lenivosti tak, ale preberme znova ešte raz, čo sme o sofistovi povedali. Jedno bolo podľa mňa preňho najcharakteristickejšie.

TEAITETOS: A čo?

HOSTĽ: Povedali sme, že ovláda protirečenie.

TEAITETOS: Áno.

HOSTĽ: A vari sa nestáva aj iným ľudom učiteľom práve toho?

TEAITETOS: Pravdaže.

HOSTĽ: Uvažujme teda, v ktorej oblasti títo ľudia podľa ich tvrdenia robia iných sofistickými rečníkmi. Naše skúmanie

C začíname asi takto. Nuž, ako je to s božskými vecami, ktoré ostávajú mnohým ľudom skryté: robia aj iných schopných o tom diskutovať?

TEAITETOS: Aspoň sa to o nich hovorí.

HOSŤ: *A aj o všetkom, čo je viditeľné na zemi a na nebi?*

TEAITETOS: *Pravdaže.*

HOSŤ: *Takisto vieme, že na súkromných schôdzkach, keď je všeobecne reč o vznikaní a bytí, sami sú schopní vznášať námietky a že môžu svoju schopnosť sprostredkovať aj iným.*

TEAITETOS: *Áno, celkom iste.*

D HOSŤ: *A čo sa týka zákonov a všetkých verejných otázok, nesľubujú, že aj tu vycvičia rečníkov zbehlých v diskusií?*

TEAITETOS: *Veď keby toto nesľubovali, nikto by sa na ich rozhovoroch ani nezúčastňoval.*

HOSŤ: *No pokiaľ ide o umenia vo všeobecnosti aj o každé jednotlivé osobitne, akými slovami sa má vystúpiť proti každému odborníkovi, to sa nachádza verejne v ich spisoch a každý, kto sa to chce naučiť, to má na očiach.*

TEAITETOS: *Zrejme máš na mysli Protagorove spisy*

E o zápasníctve a o iných umeniach.

HOSŤ: *A takisto mnohých iných spisovateľov, môj milý. Ale nezdá sa, že v umení viesť diskusiu je najdôležitejšia schopnosť byť pripravený na slovnú potýčku o všetkých otázkach?*

TEAITETOS: *Zdá sa, že jej takmer nič neujde.*

HOSŤ: *A ty to, chlapče, pokladáš za možné? Azda vy mladí to vidíte lepšie, kým my už máme na to slabší zrak.*

233 A TEAITETOS: *V akej miere? A čo máš vlastne pritom na mysli? Zrejme tvojej otázke nerozumiem.*

HOSŤ: *Myslím, či je možné, aby niektorý človek vedel všetko.*

TEAITETOS: *To by sme boli šťastné pokolenie, milý hosť.*

HOSŤ: *Ako by teda mohol niekto, kto je sám nevediaci, protirečiť veducemu a pritom povedať niečo rozumné?*

TEAITETOS: *Veru nemohol.*

HOSŤ: *Nuž, aký by to bol zázrak, tá sofistická schopnosť?*

TEAITETOS: *V akom zmysle?*

B HOSŤ: *Sú zrejme vždy schopní vštepiť mladým ľuďom mienku, že oni, sofisti, sú vo všetkom najmúdrejší zo všetkých. Je totiž jasné, že keby nediskutovali správne, ani keby nemohli u oných mladíkov vyvolať toto zdanie, alebo keby ho síce vyvolali, ale v umení viesť spor by potom zasa neurobili dojem, že sú rozumní, vtedy by nastalo to, čo si ty tvrdíš, že by im asi sotva bol niekto ochotný platiť honorár a chcel sa stať ich žiakom.*

TEAITETOS: *Veru sotva.*

HOSŤ: *A teraz to chcú?*

TEAITETOS: *A veľmi.*

C HOSŤ: *Myslím, že predsa len robia dojem, akoby rozumeli tomu, v čom odporujú.*

TEAITETOS: *Samozrejme.*

HOSŤ: *A to robia, hovoríme, vo všetkých veciach?*

TEAITETOS: *Áno.*

HOSŤ: *Svojim žiakom sa teda zdajú múdri vo všetkom.*

TEAITETOS: *Veru tak.*

HOSŤ: *Hoci nie sú, lebo sa ukázalo, že je to nemožné.*

TEAITETOS: *Veď ako by to bolo možné?*

HOSŤ: *Číže sofista má len zdanlivé vedenie o všetkom, ako sa nám ukázalo, ale nie pravdu.*

D TEAITETOS: *Celkom tak a zdá sa, že výrok, ktorý sa povedal o sofistoch, je veľmi správny.*

PLATÓN: *Sofista*

Pokračovanie v č. 9/1993